

**Отвeты к заданиям республиканского этапа олимпиады 2023-2024гг.
по предмету «Язык саха как государственный». 9 класс**

I. Понимание устной речи

1) Вставьте пропущенную букву. Сөптөөх буукубанан ситэр.

Эппиэтэ.

Сахам сириҥ тапт**ЫЫ**бын,

Саамал кымыс ута**ҕ**ын,

Са**ННЬ**ыар хомус тыа**ҺЫ**рын,

Саарба, саһыл булт**АА**бын.

2) Составьте слова(имя сущ.) с исконно якутскими звуками(5слов). Подчеркните. Дьин сахалыы 5 дорҕоону туттан 5 тылы толкуйдаа. Аннынан тарт.

Эппиэтэ. Сүөгэй, үөрэнээччи, ханкы, кыһын, доҕор.

3) Подчеркните второстепенные члены предложения. Этии ойбос чилиэннэрин аннынан тарт.

Эппиэтэ.

Куобах алаас сирдэринэн, отонноох дулбаларынан, ыарба талах быыстарынан ырданан үөскүүр.

Мастар мас саҕыннахтарын кэтэҥнэр хамсаабакка таалан тураллар.

4) Укажите правильно части речи. Санга чаастары таба ый.

1) Мап-маҥан-----а) аат тыл

2) Бу, ити-----б) даҕааһын аат

3) Көмөлөһөр-----в) сыһыат

4) Таабырын-----г) туохтуур

5) Таһырдыа -----д) солбуйар аат

Эппиэтэ. 1-б, 2-д, 3-г, 4-а, 5-в

5) Поставьте существительное в форме единственного и множественного числа. Аат тылы биир уонна элбэх ахсааҥна уларыт.

Эппиэтэ.

Мас сэбирдэҕин, мутукчатын күүстээх тыал хастаата. Аҕалар уолаттарыгар эйэлээхтик олорун диэн үөрэппиттэрэ.

6) Образуйте имя числительное. Ахсаан ааты үөскэт.

Эппиэтэ. Биэс сүүс, биэс тыһыынча, биэс мөлүйүөн, уон түөр сылай биир дэһээтэй, икки гыммыт биирэ.

7) Образуйте антонимы. Онтуоньуму үөскэт.

Эппиэтэ. Үөр-хомой, тап-сыыс, илин-кэлин, онно-манна, унга-ханас.

8) Образуйте синонимы. Синиэньими үөскэт.

Эппиэтэ. Бытаан-мөдөөт, чуор-сэргэх, өйдөөх-толкуйдаах, бастыг-чулуу, талба. Кыбыстар-килбигийэр, кэмчиэрийэр.

9) Дополните пословицы. Өс хоһооннору ситэр.

Саҥа доҕор... урукку доҕор ордук. Ким доҕор..... ол дьоллоох. Ким үлэлиир, ол .... Сүрэбэ суох ... сүбэлээх. Күн сири сырдатар, ... киһини.

Эппиэтэ.

Саҥа доҕордооҕор урукку доҕор ордук. Ким доҕордоох ол дьоллоох. Ким үлэлиир, ол аһыыр. Сүрэбэ суох сүүс сүбэлээх. Күн сири сырдатар, үөрэх киһини.

10) Переведите. Тылбаастаа.

Эппиэтэ. Здоровый-чэбдик, меткий-бэргэн, кислый-аһыы, жидкий-убаҕас, крепкий-бөҕө.

III. Понимание письменной речи .

1. Прочитайте текст. Ответьте на вопросы письменно. Тиэкиһи көрөн олорон соруудабы толор.

Хас биирдии соруудахха эппиэт толору уонна таба суруйуута(орфография) сөп буоллабына=2 баал. Барыта 10 баал буолар.

ЭППИЭТТЭР.

1. суол, тыа (1 балл)
2. Кузнечик, муха (1 баал)
3. Кымырдаҕас олус үлэһит. (2 балла)
4. көмөлүүлэр – 3 сирэй, элбэх ахсаан, билигини кэм. (2 балла)
5. Суолугар түбэспит булумньуларын: хомурдуоһу, былахыны, үөн гусеницатын, от-мас сизмэтин ытыран соһон аҕалар. – судургу этии. (4 балла)

IV. Письменная речь. (10 баллов). Перевод текста.

Перевод текста на якутский язык. Основное внимание при переводе уделяется на употребление якутских слов без ошибок, том числе на слова с долгими гласными, с дифтонгами, с удвоенными согласными. Текст не должен быть прямым переводом от слова в слово. За выполнение данного задания максимальный балл-10б.

Критерии оценивания перевода:

- Текст переведен, содержание полное, есть орфографические и пунктуационные ошибки (1-3). 9-10б.
- Текст переведен, содержание полное, есть орфографические и пунктуационные ошибки (2-4). 7-8б.
- Текст переведен, содержание неполное, есть орфографические и пунктуационные ошибки (4-6). 5-6б.
- Переведены 2-4 предложения, содержание неполное, есть орфографические и пунктуационные ошибки (6-7). 3-4б.
- Текст не переведен -0б

Армияттан эргиллэн кэлэн баран, кэргэннэнэн, Дьуураа диэн дэриэбинэҕэ үлэли тахсыбытым. Дэриэбинэ соҕуруу уһугар Булчут эмээхсининин олороро. Биһиги дьиэтин куортамнаһан, били Булчукка ыаллыы буолбуппут. Оҕонньор 80-ча саастааҕа да онтун кэрэйбэккэ тэтиэнэхтик сылдьара. Дуогабардаһан күндү түүлээҕи бултуура, былаанын ордуга-хоһута суох толороро. Дьининэн быдан ырааҕынан аһарар кыахтааҕа.

Өрөбүл күннэргэ саабын кыбынан мас көтөрдүү, куобахтыы диэн ааттаан тыаҕа тахарым. Эдэр буоламмын бэрт ыраах сиригэн тэлэһийэ көтө сылдьарым. Ол да иһин эбитэ дуу, Булчуттуун тыаҕа көрсүһэн турардаахпын.

Оҕонньорум олус үөрбүтэ, нууччалыы-сахалыы тоҕо-хоро элбэҕи кэпсээбитэ. Ол кэпсээнэ диэн ханнык эрэ мас көндөйүгэр кырынаас кириэн баран, онон-манан быгыахтаан ыты хайдах албынҕа киллэрэрин туһунан буолла. «Дьэ төһө да быыкаа кырынааска албыннаттар, ымыылаах бэрдэ ыт, - дии-дии ытын имэрийэрэ. - Көр, бу сайын сылдыбыт суолбун билигин хаардаахха олох сүтэрбэккэ ирдиир. Сотору оҕонньор сылаас үүтээнигэр тиритэ-хорута чэйдээбиппит, элбэҕи эргитисиппит. Ол күнтэн ыла мин кинилиин доҕордоспутум. Иллэнсийдим да кини үүтээнигэр тийэйрим. Кини, сизэккэ уктуллар кыра радиоприемнигар батарейканы эбэтэр дьоҕус фонары аҕаллаахпына, оҕолуу үөрэрэ.

V. Составление текста. Дается одна тема. Ученик составляет небольшой текст на якутском языке. За выполнение данного задания максимальный балл-10б.

Критерии оценивания

- Текст составлен полностью. Предложения оформленные, словарный запас богатый. Использует изобразительные средства. Употребляет якутские слова без ошибок. Правильно подает основное содержание картины. 10-9б.
- Текст составлен. Предложения оформленные, но с небольшими ошибками. Есть орфографические и пунктуационные ошибки- 8-7б.
- Текст составлен не полностью. Составил несколько предложений с ошибками. Есть много орфографических и пунктуационных ошибок- 6-5б.
- Текст не составлен.-0б.